

DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ

OD POPA MILE DO ZNANSTVENIKA I BISKUPA BOGOVIĆA

Dragutin Pavličević
Petrova 120
HR 10000 Zagreb

UDK: 262.12 Bogović, M.
929 Bogović, M.
Esej
Ur.: 2014-12-01

Prvi susret

Ove godine navršilo se punih pola stoljeća od ljeta 1964. kad sam na blagdan Gospe Snježne došao s obitelji u Krivi Put, katoličku župu u kojoj žive Hrvati Bunjevci. Tu na seoskom groblju pored crkve su i grobovi moga djeda Marka Šojata i moje bake Ane.

Poslije molitve na groblju, pozvala nas je moja tetka Ivka Prpić na svetu misu. "Morate čuti i vidjeti našega novog svećenika" – rekla je ona i nastavila: "Mlad je, lip i pametan, pravi sveti Ivan Zlatousti!"

Pobojao sam se da će me kao profesora povijest koji je bio upravo primljen na Pedagošku akademiju u Petrinji netko vidjeti, da bih mogao ostati bez mjesta jer nisam "raskrstio s religijom". "Ne boj se, tebe kao 'Šlavonca' tu nitko ne pozna", reče moj ujak Gojko Šojat. Poslušao sam i bio nazočan misi i oduševljen lijepom i rječitom propovijedi mladog, tada 25. godišnjeg kapelana Senjske župe.

Poslije mise počelo je narodno veselje, uz harmoniku, janjetinu, vino i pjesmu. Kad je skinuo svoje "misno ruvo", svečanosti se priključio i svećenik. Moja tetka Ika koja je na Bleiburgu ostala bez muža, a u bombardiranju Senja ostala bez jedinca sina, odvela me je do mladog "popa" i predstavila me je kao ponos "familije koji će nastaviti ugled dr. Josipa Šojata", našega "ujca Jose" tada urednika *Bakarskih zvona*, vjerojatno jedinog glasila nadbiskupije Riječke.

Čestitao sam svećeniku – početniku na izvrsnoj propovijedi i dodao da će, po mom mišljenju, ako tako nastavi, "daleko dogurati". Predstavio mi se

kao "pop Mile Bogović rodnom iz okolice Slunja". Dodao je da puno čita, da rado piše i da se želi usavršavati. Poželio sam mu sreću i usput rekao da imam slične namjere.

Doznao sam da je samo nakon dvije godine pripravnikovanja kao nadareni mladić završio na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu. Kao i moj spomenuti "ujac" Josu.

Već 1971. u jeku našega zajedničkog "hrvatskog proljeća" je, "pop Mile" doktorirao s temom iz crkvene povijesti i tako me pretekao za 5 godina. Pratio sam njegove publicističke članke u "Zvonima" koje je, koliko se sjećam "potpisivao kao "Mile Bogović Slunjski". "Zvona" mi je slao urednik moj "ujac Josu". U tim "olovnim godinama" ja sam kao "proljećar" bio pod embargom. Izbacili su mi iz tiskare već djelomično složen tekst knjige, zapravo mog magisterija. Prihvatio sam se doktorata o narodnom pokretu 1883. u Hrvatskoj gdje je bilo i poglavlje o Senju. Tada sam građu tražio kod direktora Gradskog muzeja Ante Glavičića. Pohodio sam i "ujca Josu" u njegovu uredništvu na Trsatu. On je tom prilikom pohvalio mladog doktora Milu u kome je vidio i jednog od svojih nasljednika u *Zvonima* i u vikarijatu Riječke nadbiskupije.

I svećenik i profesor

Sedamdesetih godina u doba "hrvatske šutnje" bio sam pod embargom bez prava objavljivanja. U to doba nisam imao prilike sresti se s Milom Bogovićem. O njemu sam više doznao prateći vjerski tisak, poglavito "Zvona" koja je uređivao moj spomenuti "ujac" Josu Šojat. Zapazio sam brojne članke s crkveno-povijesnom potkom. Potpisivao ih je uz ime i prezime i zavičajnim pridjevkom *Slunjski*.

Budući da sam se tada zbog embarga bavio poviješću gradišćanskih Hrvata i prošlošću Bosne i Hercegovine, bio sam ugodno iznenađen kad sam to prezime našao kao često među moravskim Hrvatima u okolici Brna. To mi je bio poticaj za istraživanje povijesti te najzapađnije hrvatske etničke skupine.

Kasnije sam u posebnoj knjizi dokazao da su ti Hrvati pobjegli pred Osmanlijama upravo iz Modruške, Senjske i Krbavske biskupije.

Potkraj sedamdesetih godina vidio sam Milu Bogovića koji je često boravio u Senju i koncelebrirao nadbiskupu Josipu Pavlišiću, a ja sam bio kum mom bratiću, danas doc. dr. Zlatku Koliću, kirurgu u Rijeci.

Na obiteljskoj svečanosti bio je i naš "ujac" dr. Šojat i od njega sam doznao kako mu je Mile vrstan suradnik za koga je rekao da će zasigurno

Sl.1. Dr. sc. Josip Šojat i dr. sc. Dragutin Pavličević s krizmanicima u Senju 1978./79. godine, foto-arhiva D. Pavličević.

jednog dana postati biskup. Među onima za koje očekuje uspjeh spomenuo je i nećaka Nikicu Uravića, tada župnika u Josipdolu te današnjeg riječkog nadbiskupa Ivana Devčića, našeg Bunjevca iz Podgorja. Eto, to se uglavnom i ostvarilo.

Otada sam pozornije pratio napredak mladog doktora teologije koji se isticao kao izvanredan predavač na vjerskim učilištima, poglavito u Rijeci. Objavljivao je i brojne radove iz crkvene povijesti kao odličan poznavatelj vatikanskih arhiva.

Stjecajem okolnosti približio sam se tada već kolegi Mili kad sam u Institutu za hrvatsku povijest dobio projekt o biskupu Maksimilijanu Vrhovcu, preteći preporoda u Hrvata s kraja 18. i početka 19. st. Čuo sam kod izdavača Kršćanske sadašnjosti u Zagrebu kako se dr. Bogović pozitivno izrazio i kako koristi podatke iz knjige "Dnevnik" koju sam 1987. priredio uz opširnu biografiju biskupa Vrhovca.

Tako smo obojica pridonijeli boljem poznavanju crkvene povijesti. Međutim, on je i dalje bio svećenik, ali među prvim crkvenim povjesničarima u Hrvata.

Iako za postojanja socijalističke Jugoslavije nije bilo preporučljivo pozivati na suradnju politički nepoželjne osobe, neki pojedinci su to na razne načine ipak radili. U tome se izvanredno snalazio pok. Ante Glavičić. Tako smo se kao suradnici *Senjskog zbornika* našli svećenik Bogović, matičar Pavličević i još neki. O tome sam pisao u prošlom *Zborniku*. Bili smo pozivani i na znanstvene skupove što je meni mnogo značilo u očuvanju radnog mjesta na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Pola milenija "krbavskog razboja" 1993. godine

Kad je 1991./1992. uspostavljena i priznata neovisna Hrvatska, slobodnije se i disalo i pisalo. Dotad nepodobni "prolječari", matičari, "maspokovci", povjesničari i drugi nastavili su svoje djelo iz 1971. godine. Mile Bogović je pripremao za izdavanje svoga doktorata o pravoslavnoj crkvi u Dalmaciji, kolega Trpimir Macan je pripremao 1972. "samljeven" u papir, "Povijest Hrvata", a ja sam pisao prvu sintezu "Povijesti Hrvatske" poslije one svećenika Lovre Katića iz 1937. godine.

U Matici hrvatskoj i Institutu za hrvatsku povijest priređivali smo u to ratno doba obilježavanje 500. obljetnice Krbavske bitke. U tome nas je primio i podržavao dr. Franjo Tuđman i obećao pokroviteljstvo (što je i učinio).

Predsjednik Republike dr. Franjo Tuđman osobno je potaknuo proslavu 400. obljetnice velike pobjede pod Siskom 1593. godine kako bi neutralizirao

borbenu proslavu Srba na Kosovu (1389.-1989.) u kojoj je Slobodan Milošević najavio agresiju i iskorištavanje kosovskog poraza za nove "pobede" u stvaranju velike Srbije.

Velebnom proslavom kojom završava 100-godišnji hrvatsko-osmanlijski rat htjelo se reći da nismo stalni gubitnici, da smo osvetili Krbavsku tragediju iz 1493. i obranili hrvatske "ostatke ostataka" kao branitelji Europe i "predziđe kršćanstva", kao što smo 1991. obranili Hrvatsku od novih Osmanlija i njihove granice buduće velike Srbije od Virovitice – Karlovca do Karlobaga što i danas papagajski ponavlja posrbica Šešelj. Tu bih htio istaknuti tri malo poznate činjenice. Prva je da ne poznajem narod koji koristi osvajačka dostignuća svojih porobljivača – Osmanlija za vlastite probitke; drugo da je dotle došla i jezična granica štokavice (to je Vukova teza: "Dokle kaj, dotle i Hrvatska") i treće, tu je granicu zorno obilježila i pravoslavna crkva s tri vjerska granična kamena: tri manastira malo zapadnije, a to su Lepavina kraj Koprivnice, Gomirje nedaleko Ogulina i Krka blizu Knina. Dakle i dio Dalmacije čime se bavio Mile Bogović kao znanstvenik.

Kako se ne bi reklo da smo obilježili samo pobjedu kod Siska 1593. godine, a osim toga opovrgnuli tezu nekih srpskih povjesničara kako je "Krbava hrvatsko Kosovo", upregnuli smo sve hrvatske ustanove i znanstvenike za organizaciju dostojnog skupa u Novom Vinodolskom 23. – 25. listopada 1993. Kao predsjednik organizacijskog odbora i ujedno domorodac iz okolice Novog, pozvao sam HAZU (M. Moguš), Institut za hrvatsku povijest (I. Goldstein), Hrvatsko društvo književnika (N. Fabrio), Nadbiskupiju Riječku (Anton Tamarut, M. Bogović), Staroslavenski institut (O. Perić), Hrvatski sabor (K. Ivanišević), Geografsko društvo (D. Pejnović) i druge da se odazovu. Svi pozvani su došli, a Z. Pavelić, gradonačelnik Novog, uz pomoć ugostiteljsko i turističkog društva, osigurao je besplatan smještaj i hranu. Uz uspješan znanstveni skup, svečanu akademiju, misno slavlje koje je predvodio nadbiskup Tamarut te podizanje ploče izbjeglom krbavskom biskupu Kristoforu u crkvi, bili smo ugošćeni u hotelu Lišanj.

Znanstveni skup kojim smo ravnali dr. Bogović i ja, sve je u ime pokrovitelja dr. Franje Tuđmana pozdravio Anđelko Mijatović koji je istaknuo da smo kao i biskup Kristofor morali bježati pred Osmanlijama, a mi pred njihovim samozvanim nasljednicima koji su okupirali Udbinu i Krbavu. Dodao je misao dr. Tuđmana kako nije daleko dan kad ćemo se pobjedonosno vratiti u "Udbinu našu sudbinu – krvavu Krbavu". To se i ostvarilo nakon Oluje godine 1995.

Sl. 2. Radno predsjedništvo Znanstvenog skupa *Krbavska bitka i njezine posljedice* održanog u Novom Vinodolskom 23.-25. 10. 1993. godine, s lijeva: Srećko Kabalin, dr. sc. Dragutin Pavličević i dr. sc. Mile Bogović, foto-arhiva D. Pavličević.

Kao djeca radovali smo se slobodnoj Krbavi, poglavito mi sudionici znanstvenog skupa iz 1993. To su bili: M. Bogović, M. Kruhek, A. Mijatović, Z. Horvat i ja. Prva dvojica su preuzeli ulogu stručnih vodiča, raščlanili bitku, ostatke crkve krbavskih biskupa, utore i mjesta bitke. Dr. Bogović i mjesni župnik su priredili skromni domjenak u udbinskom, recimo hotelu. Na oproštaju nam je "pop Mile" kako se predstavio, zahvalio za sve što smo uradili za ovaj kraj i njegove žrtve i veliku, ali tragičnu prošlost.

Moram dodati još jedno proročansko sjećanje. Domaćin Mile je dodao da je tu nekoć bila katolička crkva koju je "prva puška" iz 1941. zbrisala s lica zemlje kao i još desetak župa, naravno, katoličkih u Lici, a da i ne govorimo o Boričevcu, selu mojih Bunjevacu koje je poput Kartage pretvoreno u pustu ledinu. Oponašajući zadaću sv. Petra izustio je Mile obećanje: "Na ovoj stijeni sagradit ću crkvu i vrata paklena neće je svladati". Nismo u to povjerovali, ali se obistinilo 2010. godine.

Važnost zbornika o Lici i Krbavi

Svećenika Milu Bogovića upoznali smo kao kolegu povjesničara Anđelko Mijatović i ja 1987. u Senju kad nas je Ante Glavičić na svoju odgovornost pozvao na veliku svečanost 450. obljetnice dolaska kliških uskoka. Doživio sam ga kao čovjeka iz puka koji voli taj svoj hrvatski i Božji

narod. Pozvao nas je u župni dvor, pokazao bogatstvo sakralne baštine Senjske biskupije i brojne radove koje je objavio o Senjskoj, Modruškoj i Krbavskoj biskupiji koje time želi obnoviti makar u sjećanju naroda. Rekao sam mu tada uz čašicu slunjske rakije kako sada uz pridjevak Slunjski treba opravdano dodati i Mile Senjski.

Sjetili smo se toga poslije skupa u Novom 1993. kad sam mu rekao da je bio i srce i duša toga uglednog znanstvenog skupa i zaželio da se uskoro nademo na Krbavskom polju kao pobjednici.

Tada smo se sprijateljili, gotovo pobratimili. Priznao mi je kako mu taj skup daje veliko zadovoljstvo i napredak u karijeri. Dodao je kako je usprkos brojnim objavljenim radovima, predavanjima, uređivanju mnogih publikacija, ipak ostao samo "pop Mile", te kako nije ni kanonik, vikar ili biskup niti će to ikad biti. Odgovorio sam kako ni ja nisam postao sveučilišni profesor, ali da imamo slobodnu Hrvatsku koja će znati cijeniti svaki pošten rad i da će, slikovito rečeno, doći jednom sunce i na naš prozorčić.

Sedam godina kasnije, u srpnju 2000. godine ljetovao sam s obitelji na otoku Krku. Razveselila me vijest kako je veliki Poljak, dalekim podrijetlom Bijeli Hrvat, ustrojio novu Gospićko-senjsku biskupiju i za prvog biskupa postavio moga prijatelja dr. Milu Bogovića. Uskliknuo sam od veselja i naglas rekao: "E, moj pope Mile, ipak si postao biskup Mile Bogović."

Sjeo sam u automobil "Clio" (muza povijesti), požurio u Malinsku, kupio razglednicu crkve u selu Bogovićima i poslao je monsinjoru Mili u Gospić. Napisao sam one iste riječi koje sam uzviknuo kad sam čuo vijest na radiju. Sjetio sam se njegovih riječi: "Ima Boga, Drago, samo treba u njega vjerovati!"

S obzirom na to da sam znao koliko su rezultati ovog skupa važni za Liku i Senj, a poglavito za Milu Bogovića, nastojao sam da što prije prikupim referate, uredim zbornik i što prije ga objavimo. Međutim, to nije bilo tako lako jer u mom Institutu za hrvatsku povijest nije bilo sredstava. Kako smo izgubili svaku nadu, priskočio je u pomoć Ante Beljo, ravnatelj Matice iseljenika. Izdali su zbornik u seriji Znanstveni skupovi, br. 3 – 1997. godine. Bio je to najveći znanstveni prilog povijesti Like i Krbave od knjige Rudolfa Horvata iz godine 1941.

Potvrdu da je ta knjiga zaista važna dobio sam 2005. godine kad sam pozvan da kao urednik predam je kao dar kardinalu Josipu Bozaniću prilikom postavljanja kamena-temeljca buduće crkve hrvatskih mučenika na Udbinskom polju. Bio sam ponosan na to priznanje, a još više moja devetogodišnja unuka Ivana Karla kad je vidjela na TV-u svoga "didu".

Sl. 3. Dio sudionika Znanstvenog skupa *Krbavska bitka i njezine posljedice* održanog u Novom Vinodolskom 22.-24.10.1993. godine, u sredini dr. sc. Anđelko Mijatović, izaslanik pokrovitelja dr. Franje Tuđmana, predsjednika RH, foto-arhiva D. Pavličević.

Povijest nestalih biskupija kao put prema biskupijskoj mitri

Od opisanog skupa u Novom pratio sam pozornije znanstveni i pastoralni rada "popa Mile", kako sam ga prijateljski zvao. Bio mi je osobno simpatičan i blizak kao čovjek iz puka, kao potomak slunjskih graničara, a ja iz Ogulinske pukovnije, Krmpotske-bunjevačke satnije koji je počeo baš u Krivom Putu, župi moga "dida" i majke rođ. Šojat.

Kad sam u Novom 1993. vidio riječkog nadbiskupa dr. Antona Tamaruta, pomislio sam kako je to veliko priznanje za sve nas, a poglavito prijatelja Milu. Izgleda da nije bilo slučajno da je te iste godine Bogović postao Tamarutov generalni vikar.

Još 1982. izišla je knjiga – doktorat dr. Bogovića "Katolička crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za vrijeme mletačke vladavine", te ponovljeno izdanje 1993. godine. Odmah iduće 1994. objelodanjena je knjiga druge njegove životne djelatnosti o glagoljaštvu, i to: "Glagoljica u Senju – povodom 500. obljetnice senjskog glagoljskog misala i glagoljske tiskare u Senju". Godine 1998. "Senjski zbornik" izdao mu je kao poseban prilog publikaciju: "Hrvatsko glagoljsko tisućljeće". Ako tome dodamo i brojne radove o Krbavskoj, Modruškoj i Senjskoj biskupiji dobit ćemo Bogovićevo znanstveni trojstvo: katoličanstvo i pravoslavlje, hrvatsko glagoljaštvo i

znanstveno utemeljenje triju nestalih biskupija. Tako se dr. Bogović uvrstio u prvi red živućih crkvenih povjesničara.

Bio sam uz brojne ugledne goste nazočan velikoj "fešti" senjskog glagoljaštva, grada Senja kao košnice brojnih hrvatskih velikana i monsinjora Bogovića koji je već tada zaslužio da ga u zavičajnom zanosu nazovem Mile Senjski. Bio je to i blagdan originalne hrvatske glagoljaške kulture koja je samo mali korak zaostajala za Europom. Prvosvećenik svega toga bio je naš Mile. Tako su ga zvale moje tetke iz Franciskovaca, pa zatim brojni Senjani, a u novije vrijeme i Gospićani.

U Zagreb sam se vraćao s akademikom Milanom Mogušem, također Senjaninom. Naravno, razgovarali smo o Mili Bogoviću i njegovom velikom znanstvenom opusu, o njemu kao vrsnom predavaču, organizatoru i poglavito propovjedniku, kojega, kako je govorila moja tetka Milka "razumi" i svaka bakica iz senjske varoši. Dodao sam kako je on ostvario svoje geslo: "Pomozi si sam i Bog će ti pomoći." Složili smo se da je već odavno zaslužio biskupsku mitru samo nismo vjerovali da će u Hrvatskoj biti dovoljno biskupija. Nismo znali da je veliki papa Ivan Pavao Drugi vjerojatno već tada imao rješenje.

Svestrani biskup (2000. – 2014.)

Malo je bilo visokih crkvenih dostojanstvenika u povijesti Crkve u Hrvata koji su bili tako svestrani poput Mile Bogovića.

Ako se siromaštvo obilježava uzrečicom "kao crkveni miš", onda se biskup Bogović u ljeto 2000. godine našao u takvom stanju kao i 1964. kad je kao mladi kapelan došao u Krivi Put. Tu su ga kao "rođenog" primili moji Bunjevci: Prpići, Krmpotići, Šojati, Tomljanovići, Pavelići i drugi. Tu je, kako jednom reče našao "pravi" put. A on se, po mom mišljenju, može kao životna lozinka izreći "Bog i Hrvati!"

Bio je opet početnik, naravno biskupski. Doslovce "na ledini" morao je ustrojiti biskupiju. I opet su ga kao svojega primili Ličani, Gačani, Senjani, Podgorci i Pažani, te ono malo Krbavaca što je preostalo od "prve puške" 1941. i poglavito one "treće" 1991. do 1995. godine.

Prvih godina biskupovanja posvetio je uređenju katedrale, devastiranih župa i crkava, uređenju biskupskog doma i pratećeg osoblja. Odmah zatim se okrenuo prikupljanju nove građe, biranju suradnika za novu knjigu kao duhovnom i znanstvenom temelju nove biskupije na razvalinama onih povijesnih: Krbavske, Modruške i Senjske uz pomoć Riječke nadbiskupije.

Sl. 4. Otvorenje Područnog centra Instituta Ivo Pilar u Gospiću, 26.9.2007., s lijeva: Milan Kolić, dr. sc. Nevio Šetić, dr. sc. Mile Bogović i dr. sc. Vlado Šakić, foto-arhiva D. Pavličević.

Bio je to zbornik posvećen novom biskupu pod slikovitim i poticajnim naslovom "Prošlost obvezuje" uz dodatak "Povijesni korijeni Gospićko-senjske biskupije". Okupljene su u tom zborniku od dvadesetak autora sve značajne snage te Riječani, Zagrepčani, Zadrani i drugi. Među njima je bilo i nekolicina suradnika iz zbornika "Krbavska bitka..." iz 1997. godine (Mijatović, Pejnović, Horvat, Pavličević). Meni je bilo drago da sam i taj put bio pozvan na suradnju. I to oba puta s temom o mojim Bunjevcima. To sam kolegi i prijatelju Mili obećao još 1993. u mom Novom Vinodolskom. Na knjizi je i posveta: "Dr. Dragutinu Pavličeviću sa zahvalnošću – Mile Bogović".

Kad je osnivački trojac: Ivan Rogić-Nehajev, Senjanin; Vlado Šakić, Imoćanin i Dragutin Pavličević, rođeni Krmpoćanin vraćen 1995. opet u upravljanje Institutom "Ivo Pilar" u Zagrebu (smjenom poslije siječanjskih izbora 2000.), odlučili smo, uz pomoć biskupa Bogovića, otvoriti u Gospiću naš znanstveni centar. U tome su nam išle na ruku i mjesne vlasti.

Centar "Ive Pilara" u Gospiću počeo je s radom 2007. godine uz blagoslov biskupa Mile Bogovića. Za prvog voditelja postavljen je dr. sc. Željko Holjevac, rodom Brinjan, senjski đak i prvi asistent na mome

Sl. 5. Sudionici Znanstvenog skupa *Identitet Like: korijeni i razvitak*, održanog u Gospiću 26.- 29. 9. 2007. godine, foto-arhiva D. Pavličević.

znanstvenom projektu. Danas je on sveučilišni profesor na katedri za povijest Filozofskog fakulteta i najplodniji lički povjesničar. I prvi novaci i asistenti u Centru primljeni su na moj projekt i neki od njih i doktorirali sa zavičajnim temama.

Opravdanost osnivanja kao i njegova stručna i znanstvena snaga dokazana je već iste godine. U Gospiću je iste 2007. godine sredinom ličke snježne zime održan svehrvatski znanstveni skup koji je trajao 4 dana. Otvorili su ga biskup Bogović, župan Jurković i ministar Milinović. Glavni znanstveni koordinator bio je dr. Željko Holjevac.

Samo dvije godine kasnije je "moj Željko", kako ga od milja zovem, prikupio sve referate, uredio uz ostale suradnike zbornik o identitetu Like. Te dvije opsežne knjige koje su predstavljene 2009. u Gospiću, Zagrebu i drugdje gdje živi diljem Hrvatske lička "dijaspora", ponos su i danas Centra Instituta "Pilar" te biskupije i Županije Ličko-senjske. Tako nešto nemaju ni mnogo veće i bogatije sredine.

Primio nas je i počastio travaricom i sirom iz Krasna. Razgledali smo prekrasno uređen njegov biskupski dvor. Sve nas je pozdravio, blagoslovio i pozvano na suradnju za dobrobit Like i čitave Hrvatske. Meni kao najstarijem

obratio se riječima: "Vidimo se uskoro na Udbini u novoj zavjetnoj crkvi." Zahvalio sam riječima: "Hvala prijatelju, ali moja pokojna majka bi dodala još i, 'ako Bog da'. Jer meni je 78 na leđima!" Odgovorio mi je brzo i poučno, kako on to zna: "Nemoj se vaditi na majku vjernicu, pa nisi ni ti agnostik, nego vjernik!"

Osvrnut ću se rado na još jedan događaj. Bilo je to 2007. godine kad je odlučeno da ćemo biskupa Bogovića primiti za redovitog člana Družbe "Braća Hrvatskog Zmaja". Obred "zazmajenja" obavljen je u našoj Kuli ponad Gospe od Kamenitih vrata, zaštitnice grada Zagreba. Prisegnuo je pred ljubičastom svijećom koja pripada povijesti i uzeo je ime Zmaj od Krbave.

Kad je pročitana životopis novog brata i poglavito njegova široka znanstvena i kulturno-prosvjetna djelatnost, pomislio sam kako mu je odavno bilo mjestu u našoj Družbi koja već 110 godina djeluje na kulturnom, domoljubnom napretku hrvatskog naroda. Naše geslo je: "Pro aris et focis Deo propitio!" U prijevodu: "Za žrtvenike i ognjišta s Božjom pomoći!"

Naša je Družba potaknula osnivanje brojnih nacionalnih ustanova te podizanje spomenika i ploča. Izdvojit ćemo najnoviji spomenik kralju Zvonimiru u Kninu. Oni vezani uz Liku su Anti Starčeviću 1999. godine u Zagrebu. Osobno sam u ime Družbe otkrio onaj prvom hrvatskom admiralu Janku Vukoviću Potkapelskom 1994. u Jezeranima, te mučeniku Stipi Javoru 1996. u Brinju. Moram dodati da su u novije vrijeme naši članovi bili kardinal Franjo Kuharić, Zmaj od Kaptola III., nadbiskup Marijan Oblak, Zmaj Kreševanski, biskup Đuro Kokša, Zmaj Krbuljinski i drugi. Bio sam ponosan kad je u zahvali nakon "zazmajenja" naš novi brat Mile, Zmaj od Krbave izjavio: "Kad sam čuo koji su sve hrvatski uglednici bili članovi Družbe, kad su među njima moji prijatelji doktori Kruhek i Palvičević, i moje je mjesto među njima."

Da nije samo biskup i znanstvenik nego da živi sa svojim hrvatskim narodom i da živi za njega pokazao je knjigom *Žao mi je naroda* koju je izdala "Alfa" u Zagrebu 2010. godine. Tu su njegove aktualne izjave, kolumne i polemike koje su imale velik odjek u medijima. Imao je snage reći neke istine, pobiti laži, ustaljene stereotipe. Ono što se šušvarovski običavalo reći "bobu bob".

Knjiga je predstavljena u mnogim mjestima, poglavito tamo gdje žive iseljeni Ličani. Uz njega predstavljajući su bili najčešće Ličani, profesori Ante Bežen i Željko Holjevac. Bio sam nazočan jednom od njih u Požegi 2010. godine. U Slavoniji koja je primila mnoge ličke "drvosječe", primorske "zidare-kamenare" i druge dočekan je "naš biskup" kao najrođeniji i najnarodskiji nositelj biskupskog palija među Hrvatima. Prepuna dvorana,

gosti iz drugih ličkih udruga u Slavoniji, brojne pohvale i mnoga pitanja svjedočili su o prihvaćenosti i knjige i njezina autora. Poslije svečane večere biskup je pokazao još jednu svoju osobinu: zabavio nas je i oduševio svojim pričama i anegdotama iz naroda, svojom duhovitošću i sklonošću blagom humoru. Nažalost, nisam se mogao odazvati zbog bolesti da u prosincu 2010. predstavim tu knjigu u Zagrebu. To su uspješno obavili urednik B. Petrač, književnik H. Hitrec i urednik "Vile Velebita" A. Bežen.

Mene je osobno pohvalio što sam "potegao" čak iz Zagreba njemu u čast. Kad sam ispričao jednu od anegdota iz moje knjige lovačkih priča, dobrodušno me ukorio. Naime, kad je predsjednik Društva Ličana dr. Josip Fajdić ponudio svoju slavonsku prepečenicu na lički način, ispričao sam anegdotu o seljaku koji me ponudio rakijom iz svoje "pljoske". Odbio sam, a on je rekao: "Uzmi sinko, rakija je bolja nego Bog, ona ti uzme pamet danas, a vrati sutra. Dragi Bog ti uzme jednom i više nikada ne vrati." Na to je Mile u šali dodao: "Prijatelju, kako možeš staviti rakiju iznad Boga, ako si vjernik?" Priznao sam kako ima pravo.

Sreli smo se još nekoliko puta u Krasnu, Gospiću i Senju te posljednji put 2013. kad smo obilježili 10. obljetniku smrti profesora Glavičića o čemu smo pisali u posljednjem broju *Senjskog zbornika*. I njemu sam u čast napisao esejistički sjećanjem kao i ova za istu namjenu. Poslije znanstvenog skupa sjetili smo se mi nepodobnici iz doba socijalizma (akademik Milan Moguš, doktori Mile Bogović, Anđelko Mijatović, Mirko Valentić, ja i još neki kako nas je Ante na razne načine okupljao oko "Senjskog zbornika" i zahvalili mu na tome. Zamolili smo biskupa Bogovića da nam ispriča poneku političku anegdotu iz tih "olovnih godina". Sjetio se one kako su u kraju gdje je 1945. godine ubijeno navodno osamdeset muškaraca bez suda, koji su tajno zakopani u mrcilištu zvanom Likarevac ipak ustrojili partijsku ćeliju i izabrali sekretara. On je tada slavodobitno uzviknuo parolu: "Živio Titov Krivi Put!" Shvatili su to kao namjernu provokaciju, smijenili sekretara i raspustili organizaciju.

Podsjetio sam našeg biskupa da bi za tu anegdotu "dobio" u "ono doba" najmanje dvije godine Stare Gradiške skupa s Gotovcem, Đodanom, Šošićem, Tomičićem ili Budišom. I dodao kako su u masovnoj grobnici počivale kosti mojih ujaka Ive i Marijana Šojata. Prvi je branio Gospić od praska "prve puške", a drugi je bio "trećeškolac" senjske gimnazije. Godine 1990. u osvit hrvatske slobode premjestili su ih tajno ujak Frane i tetka Milka. Pokopani su uz "dida" Marka, domobrana s Drine iz 1914. Odmah do njih je grob našega Damira Tomljanovića Gavrana. Ako kažemo da su poginuli od istih i sličnih

"pušaka" možda ćete prihvatiti tvrdnju da se povijest ponavlja. Isto tako ćete shvatiti težnju za istinom koju monsinjor i povjesničar Mile Bogović naziva "spašavanjem povijesti".

Biskup – graditelj dogradio je svoj hram na Udbini

Kada god razmišljam kao povjesničar o prolaznosti graditelja i njihovih građevina, sjetim se narodne mudroslovice: "Vrijeme gradi po kotarima kule, vrijeme gradi, vrijeme razgrađuje". Prisjetim se i neimara koji su podizali "Skadar na Bojani". Što bi za dana izgradili, to bi vile obnoć razrušile. Kad sam čuo koliko su katoličkih crkava srušili po Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini pomislio sam: "Uzalud vam trud, vandali, vi niste u stanju toliko srušiti, koliko mi možemo podići!"

Zato sam bio zadovoljan kad je namjeru biskupa Bogovića blagoslovio kardinal Božanić. Posvetio je 2005. temelje buduće crkve hrvatskih mučenika na Udbini. "Nevjerni Tome" su tu najavu primili s podsmjehom kao da će to biti još jedan "Skadar na Bojani" kako su nam političari svih boja obećavali. Mi koji smo bolje poznavali biskupa Milu znali smo da će on to prije ili kasnije ostvariti "makar na kozi orao", rekli bi naši Ličani.

Pratio sam sve teškoće oko prikupljanja sredstava, oko natječaja i nacрта. Sumnjičili su biskupa kao čudaka, vrijeđali ga i ponižavali. Neki su ga ismijavali kao laika, nestručnjaka koji umjesto modernih arhitektonskih rješenja želi kopirati tamo neku crkvicu iz Nina. Izdržao je sve, nije se pokolebao i u rujnu 2010. godine, na 517. obljetnicu krbavske tragedije pozvao sve Hrvate i katolike da uveličaju velebnu proslavu blagoslova crkve ljepotice.

Svanuo je lijep sunčan dan kao božji dar graditelju Mili. Brujanje automobila sa svih strana kao pobjednička zvona onima koji grade a ne razaraju čula su se oko Udbine. Ona se pretvorila u ljudski mravinjak nad kojim su vijorile hrvatske i vjerske zastave, isticali se natpisi župa, gradova, narodne nošnje svih hrvatskih krajeva, svih autoregistracija od Dubrovnika i Mostara na jugu do Hamburga na sjeveru. Naši ljudi od Toronta do Australije, općehrvatski katolički sabor poput onog davnog duvanjskog iz 925. godine.

Bio sam zadovoljan i sretan što sam to doživio, što sam sudionik tog velikog slavlja, što se to održava baš na mjestu najvećeg poraza Hrvata u povijesti, u kraju koga nisu dotukle sve one spomenute "puške" o kojima govori i piše biskup Mile Bogović, uz uzletišta s kojega je hrvatsko zrakoplovstvo o Božiću 1942. spasilo hrvatsku djecu, s aerodroma JNA s

kojega su do "Oluje" sijali smrt "jastrebovi" i druge ptičurine sa zvijezdom na krilima.

Jedva smo se mi zahvaljujući lentama Družbe "Braća Hrvatskog Zmaja" probili do našega "brata" Mile i čestitali mu na životnom djelu "trajnijem od mjedi". Njegov osmjeh bio je odgovor brojnim čestitarima. Nisam siguran je li te godine dobio priznanje "Ponos Hrvatske", ali sam, i ne samo ja, siguran da ga je zaslužio. S oduševljenjem smo slušali njegov slavljenički govor kao i njegova gosta kardinala Vrhbosanskog Vinka Puljića. Bili su kao pravi pučki tribuni prihvaćani oduševljenim pljeskom, a poneki od nas teško su skrivali suze, suze radosnice.

Obišli smo novu velelijepu crkvu na mjestu srušene katoličke bogomolje na brdu koje dominira nad Krbavskim poljem. Kad se pogleda iz ravnice, učini nam se kao uzdignuta ruka na čijem dlanu širi krila bijela golubica.

Posije svečanosti otvorenja i blagoslova pozvani smo na domjenak u široku dvoranu ispod crkve. Tu sam upoznao nekoliko hrvatskih biskupa koji su imali samo riječi hvale za upornog i marljivog biskupa Bogovića. Ostao mi je u sjećanju ugodan razgovor s kardinalom Puljićem kome sam darovao moju knjigu "Hrvati i istočno pitanje". U njoj su odnosi Hrvata i Osmanlija i brojni podatci o Bosni i Hercegovini. Prihvatio je moju tvrdnju kako je biskup Bogović "mali Strossmayer". Obojica su ostavili dva hrama kao svoju zadužbinu.

Napomena:

Više od pedeset godina pisao sam znanstvene tekstove, koje više zbog slabog vida ne mogu raditi. Budući da sam želio ipak sudjelovati u ovoj spomen-knjizi biskupu i povjesničaru Bogoviću u čast, odlučio sam, uz pomoć supruge i povećala, sročiti ovaj prilog. On se zasniva na mojim sjećanjima i slobodnoj interpretaciji uz "pjesničku slobodu". Dodat ću na kraju i moju pjesmu o Gradu Senju posvećenu slavljeniku uz obilježavanje 50. obljetnice njegova rada.

SENJU GRADE

*Mons. Mili Bogoviću,
biskupu gospičko-senjskom
Senia grade sve od rimskih dana
Utočište kliških kapetana*

*Na kopnu si bio Osmanlije
Po Jadranu mletačke galije.*

*Senju grade bure i kamena
Sine mora ispod Velebita
Nehaj kulo uskočkog znamenata
I hrvatska luko ponosita.*

*Vitezović tu se je rodio
Kranjčević je pjesme ishitrio
Pisac Novak sročio romane
A Nehajev dičio Senjane.*

*Sunce sreće neka ti ne zađe
Čuvaj spomen na uskočke lađe
Plovi hrabro proti svake bure
Pod slobodnim križem svetog Jure.¹*

¹ Dragutin Pavličević, 2014. godine.